

σκυθρωπούς μελανείμονας Βενετούς, τὸν *Νεανίαν* τοῦ Fransia, τοσοῦτον ζωηρὸν καὶ ἀκίνητον, τὴν ἄβρὸν Ἰωάνναν τῆς *Νεαπόλεως*, τὴν ἔχουσαν κύκνειον λαμόν, τὸν *Νεανίαν* ἐν ἀγαλματίῳ τοῦ Bronzino, ἅπαντα ταῦτα τὰ νοήμονα καὶ ἤρεμα πρόσωπα, ἀπάσας τὰς πλουσίας καὶ σοβαρὰς ἐνδυμασίας, ἴσως δύνασθε νὰ συλλάβητε ἔννοιαν τῆς ἐξαιρέτου λεπτότητος, τῶν πολλῶν ἀρετῶν, τῆς ἐντελοῦς παιδεύσεως τῆς κοινωνίας ταύτης, ἣτις πρὸ τριῶν αἰώνων ἀνεκίνει τὰς ιδέας, εἶχε τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, καὶ ἦτο φιλόφρων πλειότερον ἴσως ἡμῶν.

Ἐντεῦθεν ἀγόμεθα εἰς τὴν διάκρισιν ἑτέρου στοιχείου τοῦ πολιτισμοῦ τούτου καὶ ἑτέρου ὄρου τῆς μεγάλης γραφικῆς. Ἐν ἄλλαις ἐποχαῖς, μολονότι ἡ παιδείσις ἦτο ἐπίσης λεπτὴ, ἡ γραφικὴ δὲν εἶχε παρομοίαν λαμπρότητα. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἐν παραδείγματι, οἱ ἄνθρωποι πλὴν τῶν γνώσεων τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος, συσσωρεύσαντες τριακοσίων ἐτῶν πείραν καὶ ἀνακαλύψαι εἰσὶ σοφώτεροι καὶ πολυμαθέστεροι ἢ ὅσον ἄλλοτε· καὶ ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ γραφικαὶ τέχναι ἐν τῇ συγχρόνῳ Εὐρώπῃ παράγουσι καλλιτεχνήματα ὅμοια πρὸς τὰ ἰταλικά τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως. Λὲν ἀρκεῖ ἄρα πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀριστοτεχνημάτων τοῦ ἔτους 1500 μόνη ἡ ἐξέτασις τῆς ζωηρᾶς διανοίας καὶ τῆς τελείας παιδεύσεως τῶν συγχρόνων τοῦ Ῥαφαήλ· πρέπει νὰ ὀρίσωμεν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διανοίας καὶ τῆς παιδεύσεως, καί, ἀφ' οὗ συγκρίνωμεν τὴν Ἰταλίαν πρὸς τὴν Εὐρώπην τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος, νὰ συγκρίνωμεν αὐτὴν πρὸς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν ὁποίαν τώρα ζῶμεν.

Ἄς εἰσέλθωμεν πρῶτον εἰς τὴν σοφωτάτην χώραν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τὴν Γερμανίαν. Ἐν τῇ βορείῳ πρὸ πάντων Γερμανία πάντες ἐπίστανται ν' ἀναγινώσκωσι· πρὸς δὲ τούτοις οἱ νέοι διανύουσιν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις πέντε ἢ ἕξ ἔτη, οὐ μόνον οἱ εὐποροὶ νέοι, ἀλλὰ σχεδὸν πάντες οἱ μέσης ὄντες καταστάσεως, καὶ τινες τῆς κατωτάτης τάξεως, ὑποβαλλόμενοι εἰς μακρὰς ταλαιπωρίας καὶ μεγάλας στερήσεις. Ἡ ἐπιστήμη τοσοῦτον τιμᾶται αὐτοῖς, ὥστε ἐνίοτε γεννᾷ τὴν προσποίησιν, πολλάκις δὲ καὶ τὴν σχολαστικότητα. Πολλοὶ νέοι, μολονότι ἔχοντες ἰσχυροὺς ὀφθαλμούς, φέρουν δίοπτρα, ἵνα φαίνωνται σοφώτεροι. Τὸ δεσπόζον ἐν τῇ κεφαλῇ εἰσοσαστοῦς Γερμανοῦ δὲν εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ διακριθῇ ἐν τῇ συναναστροφῇ ἢ ἐν τῷ καφενεῖῳ, ὡς τοῦτο γίνεται ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλ' ἡ θέλησις, ὅπως ἀποκτήσῃ καθολικὰς ἰδέας, περὶ τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ κόσμου, τῶν ὑπερφυσικῶν φαινομένων, τῆς φύσεως, καὶ πολλῶν ἔτι ἄλλων πραγμάτων, συνελόντι δ' εἰπεῖν, σχηματίσῃ φιλοσοφίαν πλήρη. Ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ εὐρίσκει τις τόσῳ μεγάλην κλίσιν, τόσον συνήθη ἐνασχόλησιν, τοιαύτην φυσικὴν κατάληψιν τῶν ὑψηλῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν. Εἶναι ἡ πατρις τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῶν συστημάτων. Ἄλλ' ἡ πληθώρα τῶν ὑψηλῶν τούτων μελετῶν ἔβλαψε τὰς γραφικὰς τέχνας. Οἱ Γερμανοὶ ζωγράφοι ἐκ παντὸς τρόπου πειρῶνται νὰ ἐκφράσωσιν ἐπὶ τῆς ὀθόνης ἢ ἐν ταῖς τοιχογραφίαις ἰδέας φιλολογικὰς ἢ θρησκευτικὰς. Ὑποτάσσωσιν εἰς τὴν σκέψιν τὸ χρῶμα καὶ τὸ σχῆμα· τὸ ἔργον αὐτῶν εἶναι συμβολικόν· ζωγραφοῦσι μάθημα φιλοσοφικόν καὶ ἱστορικόν ἐπὶ τῶν τοίχων, καί, ἂν μεταβῆτε εἰς Μόναχον, θὰ ἴδητε ὅτι οἱ μέγιστοι αὐτῶν εἶναι φιλόσοφοι, οἱ ὅποιοι ἐγάθησαν μέσα εἰς τὴν ζωγραφικὴν, μᾶλλον ἱκανοὶ νὰ λαλήσωσι πρὸς τὸ λογικόν ἢ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ὅτι ὄργανον αὐτῶν ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ κάλαμος, καὶ οὐχὶ ἡ γραφὴ ζωγράφου.

Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐκεῖ ἄνθρωπος τῆς μέσης τάξεως εἰσέρχεται νεώτατος εἰς κατάστημα ἢ γραφεῖον· ἐργάζεται δέκα ὥρας τὴν ἡμέραν, ἐργάζεται ἔτι οἴκαδε, καὶ πάσας αὐτοῦ ἐντείνει τὰς σωματικὰς καὶ διανοητικὰς δυνάμεις, ὅπως κερδήσῃ πολλὰ χρήματα. Νυμφεύεται καὶ ἀποκτᾷ πολλὰ τέκνα· ἐργάζεται πλειότερον ἀκόμη ἢ ἀμιλλα δυσχερῆς, τὸ κλίμα τραχὺ καὶ αἰ ἀνάγκαι μεγάλαι. Ὁ εὐπατρίδης ὁ πλούσιος, ὁ εὐγενὴς δὲν ἔχει μεγαλυτέραν ἄνεσιν. Εἶναι πολυάσχολος καὶ ὑποταγμένος εἰς καθήκοντα σοβαρά· ἡ πολιτικὴ ἀπορροφᾷ τὴν προσοχὴν ἀπάντων. Συνελεύσεις (meetings), ἐπιτροπαί, σύλλογοι, ἐφημερίδες, ὡς ὁ «Χρόνος», ὅστις πᾶσαν πρωίαν σχηματίζει τόμον ὀλόκληρον πρὸς ἀνάγνωσιν, ἀριθμοί, στατιστικὴ, βαρὺς ὄγκος γεγονότων δυσκαταλήπτων καὶ δυσπέπτων, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις σοβαραὶ ὑρησκευτικαὶ ὑποθέσεις, ἀνεγέρσεις οἰκοδομῶν, ἐπιχειρήσεις, ἢ ἀκατάπαυστος μέριμνα τῆς βελτιώσεως τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων, ζητήματα χρήματος, ὑπεροχῆς, συνειδήσεως, κρίσεις ὠφέλιμοι ἢ ἠθικαί, ταῦτα εἶναι ἡ τροφή τῆς διανοίας. Ἐπομένως ἡ γραφικὴ καὶ ἄλλαι τέχναι, αἰ εἰς τὰς αἰσθήσεις ἀπευθυνόμεναι, ἀναγκαίως ἐν δευτέρῳ τίθενται λόγῳ. Δὲν ἔχουν καιρὸν, ἵνα ἐνασχοληθῶν εἰς αὐτάς· σκέπτονται περὶ ὑποθέσεων, αἰτινές εἰσι μᾶλλον σοβαραὶ καὶ κατεπείγουσαι. Εἰς ἐκείνας δὲ προσηλοῦνται ἐκ νεωτερισμοῦ καὶ λόγῳ ἀπολαύσεως· εἶναι αὐταὶ ἀντικείμενον ἀπλῆς περιεργείας, παρέχουσαι ἐνδιαφέρουσαν μελέτην μόνον εἰς τινὰς θιασώτας αὐτῶν· δύναται τις νὰ εὕρῃ προστάτας πινάς, οἵτινες δίδουν χρήματα πρὸς ἴδρυσιν μουσείων, ἀγορὰν πρωτοτύπων εἰκόνων, σύστασιν σχολείων, ὡς ἤθελον πράξει καὶ πρὸς πάντα ἄλλον σκοπὸν, τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν συντήρησιν τῶν ἐκθέτων, τὴν θεραπείαν τῶν ἐπιληπτικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις οἱ προστάται οὗτοι σκέπτονται περὶ τοῦ δημοσίου καὶ κοινωνικοῦ συμφέρον-

τος· νομίζουν, ὅτι ἡ μουσικὴ ἕξημεροῖ τὸν λαὸν καὶ ἔλαττοῖ τὴν μέθην τῆς Κυριακῆς· ὅτι αἱ γραφικαὶ τέχναι προπαρασκευάζουν καλοὺς τεχνίτας πρὸς κατασκευὴν ὑφασμάτων καὶ πολυτίμων κοσμημάτων. Ἡ κλίσις ἐλλείπει τὸ αἰσθημα τῶν καλῶν σχημάτων καὶ τῶν καλῶν χρωμάτων εἶναι τὸ προῖόν τῆς μελέτης, καρπὸς ἐξωτικός, μετὰ κόπου καλλιεργηθεὶς ἐν πυριατηρίῳ διὰ μεγάλης δαπάνης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄξυς ἢ σαπρός. Οἱ σύγχρονοι ἐγγώριοι ζωγράφοι εἰσὶν ἀκριβεῖς καὶ στενοί. Εἰκονίζουν δέσμην χόρτου, πτυχὴν ἐνδύματος, θάμνον μετ' ὀχληρᾶς ζωηρότητος καὶ ἀκριβείας· ὁ παρατεταμένος ἀγών, ἡ ἀδιάλειπτος προσοχὴ ὀλοκλήρου τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς μηχανῆς διετάραξε τὴν ἰσορροπίαν τῶν συναισθημάτων αὐτῶν καὶ τῶν εἰκόνων· κατέστησαν ἀνάισθητοι πρὸς τὴν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων, χέουσιν ἐπὶ τῆς ὀθόνης ποταμοὺς πρασίνων χρωμάτων, κάμνουν δένδρα ἐκ ψευδαργύρου ἢ ἐπὶ σιδηροῦ ἐλάσματος, χρωματίζουν τὰ σώματα διὰ βαθέος ἐρυθροῦ. Πλὴν δὲ τῆς μελέτης τῶν φυσιογνωμιῶν καὶ τῆς γνώσεως τῶν ἠθικῶν χαρακτήρων ἡ γραφικὴ αὐτῶν εἶναι δυσάρεστος, καὶ αἱ ἔθνικαὶ αὐτῶν ἐκθέσεις παρουσιάζουσι τοῖς ξένοις σύνολον χρωμάτων ἀντιθέτων, τοσοῦτον παράχορδον καὶ ἀπότομον, ὥστε ὁμοιάζει πρὸς πάταγον λεβητοκρουσίας.

Δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι Γερμανοὶ καὶ Ἄγγλοι σοβαροί, διαμαρτυρόμενοι, λόγοι πολυάσχολοι καὶ ὅτι ἐν Παρισίοις τοῦλάχιστον εὐμοιροῦν καλαισθησίας καὶ διώκουν τὴν ἡδονήν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ Παρίσιοι τώρα εἶναι ἡ πόλις τοῦ κόσμου, ἐν ἧ πλειότερον ἀρέσκονται νὰ συνδιαλέγωνται, ν' ἀναγινώσκουν, νὰ κρίνουν τὰς τέχνας, νὰ διακρίνουν τὰς λεπτότητας τοῦ καλοῦ, καὶ ἐν ἧ οἱ ξένοι εὐρίσκουσι τὸν βίον μᾶλλον τερπνὸν, ποικίλον καὶ φαιδρὸν. Καὶ ὅμως ἡ γαλλικὴ γραφικὴ, μολονότι ὑπερτεροῦσα τὴν τῶν ξένων χωρῶν, ἔλαττοῦται κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν Γάλλων

τῆς ἰταλικῆς γραφικῆς τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι διάφορος· τὰ ἔργα αὐτῆς δεικνύουν ἄλλο-πνεῦμα καὶ ἀπευθύνονται πρὸς ἄλλα πνεύματα. Εἶναι πολλῶ μᾶλλον ποιητικὴ, ἱστορικὴ καὶ δραματικὴ, ἢ ἐμφαντικὴ. Κατωτέρω εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ γυμνοῦ σώματος καὶ τοῦ καλοῦ ἀπλοῦ βίου, ἐκ παντὸς τρόπου εἰργάσθη, διὰ τὴν ἀπεικονίση τὰς ἀληθεῖς σκηνὰς καὶ τὸ τῆς ἐσθῆτος σχῆμα τῶν κατοίκων τῶν ἀπωτάτων χωρῶν καὶ τῶν παρωχημένων χρόνων, τὰς τραγικὰς συγκινήσεις τῆς ψυχῆς, τὰς μαγευτικὰς ἀπόψεις τῆς φύσεως. Κατέστη ἀντίζηλος τῆς φιλολογίας, ἀνέσκαψε καὶ ἠρεύνησε τὸ αὐτὸ ἔδαφος, τὴν αὐτὴν ἐποίησατο προσφυγὴν πρὸς τὴν ἀκόρεστον περιέργειαν, τὸ ἀρχαιολογικὸν πνεῦμα, τὴν ἀνάγκην ἰσχυρῶν συγκινήσεων, τὴν περίεργον καὶ νοσηρὰν εὐαισθησίαν. Μετεσχηματίσθη, ἵνα λαλήσῃ πρὸς ἀστοὺς κουρασμένους ἐκ τῆς ἐργασίας, ἐγκαθειργμένους ἐν τῷ οἰκουρικῷ βίῳ, ζυλισμένους ἀπὸ ιδέας πολυπλόκους, ἀπλήστως διώκοντας τοὺς νεωτερισμοὺς, τὰ μνημεῖα, τὰς συγκινήσεις, ὡς καὶ τὴν γαλήνην τῶν ἀγρῶν. Μεταξὺ τῆς 15' καὶ τῆς 18' ἑκατονταετηρίδος τεραστία μεταβολὴ ἐτελέσθη· τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ ἐσωτερικὴ σύγχυσις τῆς ἀνθρωπίνης κεφαλῆς περιεπλέχθησαν ὑπὲρ τὸ μέτρον. Ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Γαλλίᾳ καταβάλλεται πολὺς κόπος, ἕνεκα δύο λόγων. Πρῶτον ὁ βίος κατέστη πολυδάπανος. Πλήθος μικρῶν ἀντικειμένων, πρὸς τὴν δίαιταν ἐπιτηδείων, κατέστη ἤδη ἀναποφευκτος.

Ἀπαιτοῦνται τάπητες, παραπετάσματα, ἔδραι εἰς ἄνθρωπον ἐγκρατῆ καὶ ζῶντα μόνον· ἐὰν νυμφευθῆ, ἀπαιτεῖται πρὸς τούτοις, πλὴν τῶν σκευοθηκῶν, αἴτινες πληροῦνται ἀθυρματίων, οὐχὶ εὐκατοφρόνητος ἐγκατάστασις πολυδάπανος, συσκευὴ ἀπειρος μυρίων μικρῶν πραγμάτων, αἵτινά ἀγοραζόμενα διὰ χρημάτων, διότι δὲν δύνανται νὰ προέλθουν ἐκ ληστείας ἢ ἐκ δημεύσεως, ὡς κατὰ τὸν 15' αἰῶνα, κερδαίνονται δι' ἐπιμόχθου ἐργα-

σίας. Τὸ πλεῖστον ἄρα τῆς ζωῆς δαπανᾶται εἰς κοπιώδεις ἀγῶνας. Πρὸς δὲ τούτοις πάντες ἐπιζητοῦμεν πρόοδον· ἐπειδὴ ἀποτελοῦμεν μεγάλην δημοκρατίαν, ἐν τῇ ὁποία αἱ θέσεις δίδονται διὰ διαγωνισμοῦ, λαμβάνονται δι' ἐπιμονῆς, ἀποκτιῶνται διὰ δεξιότητος, καθεὶς ἐξ ἡμῶν ἐλπίζει νὰ γίνῃ ὑπουργός, ἑκατομμυριοῦχος· αὕτη δὲ ἡ ἀμιλλα παροσύρει ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ διπλασιάζωμεν τὸν πάταγον, τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς φροντίδας ἡμῶν.

Ἐπειδὴ οἱ Παριῖσιοι εἶναι ἡ πόλις, ἡ παρέχουσα μεγαλύτερον στάδιον ἐπιτυχίας, ὅλοι οἱ ἔχοντες νοῦν, φιλοδοξίαν καὶ δραστηριότητα, συρρέουν εἰς αὐτὴν συνωθούμενοι. Ἡ πρωτεύουσα τῆς χώρας καθίσταται οὕτω τὸ γενικὸν ἐντευκτήριον ἀπάντων τῶν ὑπερόχων καὶ εἰδικῶν ἀνδρῶν· συνεισφέρουν οὗτοι τὰς ἐφευρέσεις καὶ ἐρεῦνας αὐτῶν· ἀμιλλῶνται πρὸς ἀλλήλους· διὰ τῶν διαλέξεων, τοῦ θεάτρου, τῶν παντοίων συναναστροφῶν, διατελοῦν ἐν οἴονεὶ πυρετώδει καταστάσει. Ὁ ἐγκέφαλος ἐν Παρισίοις δὲν ἔχει ὑγιῶς· εἶναι θερμός, κατάπονος, ὑπερβαλλόντως ἐξημμένος· καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, γραφικὴ ἢ φιλολογία, συμπάσχουν, ὅτε μὲν ἐπωφελῶς, συνεχέστερον δὲ ἐπὶ ἰδία βλάβῃ.

Δὲν εἶχεν οὕτως ἐν Ἰταλίᾳ. Δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, συμφυρομένων ἐν στενῷ χώρῳ, ἀλλὰ πόλεις ἐκ πεντήκοντα, ἑκατὸν ἢ διακοσίων χιλιάδων ψυχῶν, οὐδὲ τῶν φιλοδόξων ὁ ὄχλος, ἡ φλεγμαίνουσα πύλπραγμοσύνη, ἡ ὑπέρομετρος σπουδὴ, ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἀνθρωπίνης φιλεργίας. Ἡ πόλις ἦτο ἀθροισμα λογάδων ἀνδρῶν καὶ ὄχι συρφετός. Πρὸς τούτοις ἡ δίαιτα ἦτο τραχεῖα· τὰ σώματα ἦσαν ἀκόμη σκληραγωγημένα· ὠδευον ἔφιπποι καὶ ἔζων κάλλιστα ἐν ὑπαίθρῳ. Τὰ μέγαρά τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι μεγαλοπρεπῆ· ἀλλὰ νομίζω ὅτι οὐδ' ἄσημος ἀστὸς τῶν νεωτέρων χρόνων ἠθέλεν ἐπιθυμήσει νὰ κατοικήσῃ ἐν αὐτοῖς· εἶναι δύσχρηστα, ψυχρά· αἱ ἔδραι, φέρουσαι ἐγγλύπτους κεφαλὰς

λεόντων καὶ σατύρους ὀρχουμένους, μολονότι ἀριστοτεχνήματα, εἶναι λίαν σκληραί, τὸ δ' ἐλάχιστον δωμάτιον, τὸ θυρωρεῖον καλῆς οἰκίας, θερμαινόμενον, εἶναι χρησιμώτερον τῶν ἀνακτόρων Λέοντος τοῦ Γ' καὶ Ἰουλίου τοῦ Β'. Δὲν ἔχρηζον πάντων τῶν μικρῶν τῆς εὐπορίας μέσων, ὧν ἄνευ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ ζήσωμεν· ἐπεδίωκον τὴν πολυτέλειαν πρὸς ἀπόλαυσιν τοῦ καλοῦ καὶ οὐχὶ τῆς εὐημερίας· προσεῖχον τὸν νοῦν εἰς εὐγενῆ συναρμογὴν κινήτων καὶ προσώπων καὶ ὄχι εἰς κτήσιν οἰκονομικῆν σινικῶν κομψοτεχνημάτων, ἀνακλίντρων καὶ ἀλεξιπύρων. Τέλος δέ, ἐπειδὴ στάδιον προαγωγῆς, εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὀφειλόμενον τύχην ἢ τὴν εὐνοιαν τοῦ ἡγεμόνος, εἶχον μόνον ἐπίσημοὶ τινες λησταί, εὐάριθμοι δολοφόνοι, τὰ πρῶτα φέροντες ἐν τῇ πολιτείᾳ, παράσιτοί τινες χαριτολόγοι, δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἄγριος ἀνταγωνισμός, ὁ ἀκατάσχετος μυρμηκισμός, ἡ ἐναγώνιος καὶ διαρκῆς ἀμιλλα, δι' ἧς πειρώμεθα νὰ ὑποσκελίσωμεν ἀλλήλους.

Ἐκ τούτων ἔπεται, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἴστατο τότε μᾶλλον ἰσόρροπος ἢ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Παρισίοις, ὅπου ζῶμεν. Τοῦλάχιστον ἦτο καταλληλότερος πρὸς τὴν γραφικὴν. Αἱ γραφικαὶ τέχναι χρειάζονται, διὰ ν' ἀναπτυχθοῦν, ὄχι μὲν ὅλως ἀνεργάστου γῆς, ἀλλ' ὄχι καὶ λίαν ἐξειργασμένης. Ἦτο παχὺς καὶ σκληρὸς ὁ πολιτισμὸς ἐν τῇ φεουδαλικῇ Εὐρώπῃ, νῦν δὲ ἐκτεθηλυμμένος· πρότερον οὗτος δὲν εἶχε περιαγάγει ἐπὶ πολὺ τὸ ἄροτρον του· νῦν δ' ἐπολλαπλασίασε καθ' ὑπερβολὴν καὶ ἐπ' ἄπειρον τὰς αὐλακὰς αὐτοῦ. Ἴνα τὰ μεγάλα ἀπλᾶ σχήματα ἐντυπωθοῦν ἐπὶ τῆς ὀφθόνης διὰ τῆς χειρὸς ἐνὸς Τισιανοῦ καὶ ἐνὸς Ῥαφαήλ πρέπει νὰ παράγονται φυσικῶς πέραξ αὐτῶν ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν ἀνθρώπων, καί, ἵνα παράγονται φυσικῶς ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν ἀνθρώπων, πρέπει αἱ εἰκόνας νὰ μὴ ἀποπνίγονται μηδὲ ἀκρωτηριάζονται ὑπὸ τῶν ἰδεῶν.

Ἐπιτραπήτω μοι μικρὸν νὰ ἐνδιατρίψω ἐπὶ τοῦ κε-

φραλαίου τούτου, διότι εἶναι κυριώτατον. Ἰδιάζον τῆς ἄκρας παιδύσεως προσὸν εἶναι τὸ ἐξαλείφειν μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τὰς εἰκόνας πρὸς ὄφελος τῶν ἰδεῶν· ὑπὸ τὴν ἄπαυστον πίεσιν τῆς ἀνατροφῆς, τῆς διαλέξεως, τῆς σκέψεως, καὶ τῆς ἐπιστήμης, τὸ ἀρχικὸν ἴνδαλμα ὠχρῖα, διαλύεται καὶ σβέννυται, ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ ἰδεῶν γυμνῶν, λέξεων σοφῶν καταταγμένων, καὶ ἀλγεβρικῆς τινος μεθόδου. Ἡ συνήθεια τοῦ νοῦ πορεία εἶναι τοῦ λοιποῦ ὁ καθαρὸς συλλογισμὸς. Πάντοτε δ' ἐπανέρχεται εἰς τὰς εἰκόνας, ἐπιπόνως, διὰ νοσηρᾶς καὶ βιαίας συγκινήσεως, δι' ἀτάκτου καὶ κινδυνώδους παραλογισμοῦ. Τοιαύτη εἶναι τώρα ἡ πνευματικὴ ἡμῶν κατάστασις.

Δὲν εἴμεθα πλέον κατὰ φύσιν ζωγράφοι. Ὁ ἐγκέφαλος ἡμῶν βρίθει ἰδεῶν ἀναμίκτων, ποικίλων, πολλαπλῶν, πρὸς ἀλλήλας συγκρουομένων· πάντες οἱ πολιτισμοί, ὁ τῆς ἡμετέρας χώρας, οἱ ξένοι, οἱ τοῦ παρελθόντος, οἱ τοῦ παρόντος χρόνου, ἔρριψαν ἐντὸς αὐτοῦ τοὺς ἐπικλυσμοὺς καὶ τὰ ἐκβράσματα αὐτῶν. Ἀπαγγείλατε ἐν παραδείγματι τὴν λέξιν δένδρον εἰς τινα τῶν νεωτέρων· θέλει κατανοήσῃ οὗτος, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ κυνός, οὔτε περὶ προβάτου, οὔτε περὶ ἐπίπλου. Θέλει ἐναποταμιεύσει τὸ σημεῖον τοῦτο ἐν τινι γωνίᾳ ὅπως διακεκριμένη καὶ χωριστῇ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Τοῦτο καλοῦμεν σήμερον ἐννοεῖν. Τὰ ἀναγνώσματα καὶ αἱ παντοδαπαὶ γνώσεις ἐπλήρωσαν τὸν νοῦν ἡμῶν σημείων ἀφηρημένων· ἡ δὲ πρὸς τὴν τάξιν συνήθεια ἄγει ἡμᾶς κανονικῶς καὶ λογικῶς ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο. Μόλις διορθῶμεν κλασματικῶς τὰ χρωματισμένα σχήματα, ἅτινα ἀορίστως σκιαγραφούμενα ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὀθόνης σβέννυνται παραχρῆμα. Καὶ μόνον κατορθοῦμεν νὰ διαφυλάξωμεν εἰς τὴν μνήμην καὶ προσδιορίσωμεν αὐτὰ διὰ τῆς θελήσεως, μετὰ μακρὰν ἀσκησιν, μετ' ἀλλοίαν ὅπως ἀνατροφὴν τῆς συνήθους· ὁ φοβερὸς οὗτος ἀγὼν καταλήγει εἰς τὴν ὀδύνην καὶ τὸν πυρετόν· οἱ μέγιστοι ἡμῶν χρωματο-

γράφοι, φιλόλογοι ἢ ζωγράφοι εἶναι φαντασιοκόποι καταπονημένοι ἢ ἀνισόρροποι ¹. Ἐκ τοῦ ἐναντίου οἱ καλλιτέχναι τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι οἱ καθαρῶς βλέποντες. Ἡ αὐτὴ λέξις δένδρον, ἀντηχοῦσα εἰς τὰ ὦτα ἀνθρώπων ὑγιῶν ἀκόμη καὶ ἀπλῶν, ἀπεικονίζει εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν παραχρῆμα τὸ δένδρον ὀλόκληρον, μετὰ τῆς περιφεροῦς καὶ σαλευομένης συστάδος τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ φυλλώματος, τῶν μελαινῶν γωνιῶν, ἅς οἱ κλάδοι αὐτοῦ διαγράφουν εἰς τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ῥυτιδῶδους καὶ διὰ παχειῶν φλεβῶν διατεμνομένου κορμοῦ, τῶν ἐν τῇ γῆ βαθέως χωσμένων ῥιζῶν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς θυέλλης, ὥστε τὸ πρὸς ἡμᾶς ἀριθμητικὸν σημεῖον, θὰ εἶναι δι' ἐκείνους εἰκὼν ζωηρὰ καὶ πλήρης, εὐκόλως ἀπομνημονευομένη· θέλουν ἐκλέξει τὸ οὐσιῶδες, μὴ ἐμμένοντες μετ' ὀδυνηρᾶς καὶ ἐπιμόνου λεπτολογίας εἰς τὰ καθ' ἕκαστα καὶ ἀπολαύοντες τῶν καλῶν αὐτῶν εἰκόνων, χωρὶς νὰ ἀποσπάσουν καὶ ῥίψουν αὐτὰς εἰς τὰ ἐκτὸς σπασμωδικῶς, ὡς ῥάκος ἀσπαῖρον τῆς ἰδίας ζωῆς. Ζωγραφοῦν πῶς ἵππος τρέχει, πῶς πτηνὸν ἵπταται, αὐτομάτως. Τὰ χρωματισμένα σχήματα εἶναι τότε ἡ φυσικὴ γλῶσσα τοῦ πνεύματος. Ὅταν οἱ θεαταὶ θεωροῦν αὐτὰ ἐπὶ τοιχογραφίας ἢ ὀθόνης, αἰσθάνονται, ὅτι εἶχον ἰδεῖ πρότερον αὐτὰ δι' τῆς φαντασίας· ἀναγνωρίζουν αὐτὰ, διότι δὲν εἶναι πρὸς αὐτοὺς ξένα, ἐπαναγόμενα τεχνηέντως ἐπὶ τῆς σκηνῆς, διὰ ἀρχαιολογικοῦ συνδυασμοῦ, δι' ἐνεργείας τῆς θελήσεως, διὰ συνθήκης γραμματικῆς· εἶναι τοσοῦτον οἰκεῖα εἰς αὐτούς, ὥστε τὰ

1) Ὁ Henri Heine, ὁ Victor Hugo, ὁ Schellye, ὁ Keats, ἡ Elisabeth Browning, ὁ Edgar Poe, ὁ Balzac, ὁ Delacroix, ὁ Decamps καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ὑπῆρξαν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις οὐχὶ εὐάριθμοι διάνοιαι, εὐφυῶς πρὸς τὴν τέχνην ἔχουσαι. Πάντας ἐπηρέασεν ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζων. Μόνος ὁ Coethe δὲν ἐξέκλινε τῆς ὁδοῦ, ἀλλ' εἰς τοῦτο συνεβάλετο ἡ σοφία, ὁ κανονικὸς βίος καὶ ἡ διηνεκῆς αὐτοῦ ἐγκράτεια.

φέρουν ἔν τε τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ καὶ ταῖς δημοσίαις τελεταῖς. Περιστοιχίζονται ὑπ' αὐτῶν καὶ σχηματίζουν εἰκόνας ζώσας, γύρω εἰς τὰς ζωγραφισμένας εἰκόνας.

Τῷ ὄντι ἐξετάσατε τὸν ἱματισμόν· πόση διαφορὰ τῶν περισκελίδων ἡμῶν, τῶν ἐπενδυτῶν καὶ τοῦ πενθίμου μέλανος ἐνδύματος πρὸς τὰς μεγάλας καὶ παμποικίλας ἐφεστρίδας αὐτῶν, τὰ ἐξ ἐπικρόκου καὶ μετάξης κολόβια, τὰ ἐκ τριχάπτων περιλαίμια, τὰ ἐγχειρίδια, τὰ δαμασκηναὶ καὶ δι' ἀραβουργημάτων κοσμημένα ξίφη, τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, τοὺς ἀδάμαντας, τοὺς περωτοὺς πετάσους! Πᾶσα αὕτη ἡ ἐπίδειξις τῆς μεγαλοπρεπείας, τῆς ὁποίας σήμερον κάμνουν χρῆσιν μόνον αἱ γυναῖκες, διέλαμπε τότε εἰς τὸ ἔνδυμα τῶν εὐγενῶν. Παρατηρήσατε πρὸς τούτοις τὰς γραφικὰς τελετάς, αἵτινες ἐτελοῦντο ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι, τὰς πανηγυρικὰς εἰσόδους, τὰς προσωπιδοφορίας, τὰς ἱππασίας, αἵτινες ἔτερον τὸν λαὸν καὶ τοὺς ἡγεμόνας. Ἐν παραδείγματι ὁ Galeazio Sforza, δούξ τοῦ Μιλάνου, ἐπισκεφθεὶς τὴν Φλωρεντίαν ἐν ἔτει 1471, συνοδεύεται ὑπὸ πεντακοσίων ὀπλιτῶν ἐφίππων, ἰσαρίθμων πεζῶν, πεντήκοντα πεζῶν ἀκολούθων, φερόντων ὀλοσηρικὰς στολάς, δισχιλίων εὐγενῶν καὶ θεραπόντων παντοίων, πεντακοσίων ζευγῶν κυνῶν, καὶ ἀναρίθμων ἰεράκων. Χάριν τῆς ἐκδρομῆς ταύτης ἔδωκεν 200,000 χρυσῶν δουκάτων. Ὁ Pietro Riario, καρδινάλιος τοῦ Ἁγίου Σίξτου καταναλίσκει 20,000 δουκάτων ἐν μιᾷ καὶ μόνη τελετῇ πρὸς τιμὴν τῆς δουκίσσης τῆς Φερράρας· ἔπειτα δὲ διατρέχει τὴν Ἰταλίαν μετὰ πολυαρίθμου συνοδείας καὶ λαμπρότητος, ἀρμοζούσης τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ πάπα. Λαυρέντιος ὁ Μένδικος ἐπινοεῖ ἐν Φλωρεντίᾳ προσωπιδοφορίαν, παριστάνουσαν τὸν θρίαμβον τοῦ Καμίλλου. Πολλοὶ καρδινάλιοι προσέρχονται νὰ τὴν ἴδουν. Ὁ Λαυρέντιος ζητεῖ παρὰ τοῦ πάπα ἑλέφαντα, οὗτος δὲ ἀντὶ τοῦ ἐλέφαντος, μὴ ὄντος προχείρου, πέμπει αὐτῷ δύο λεοπαρδάλεις καὶ ἓνα πάνθηρα, λυπού-

μενος, διότι ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ θέσις δὲν ἐπέτρεπεν αὐτῷ νὰ παραστῆ εἰς τὴν ὠραίαν ταύτην τελετὴν.

Ἡ δούκισσα Λουκρητία Βοργία εἰσέρχεται εἰς Ῥώμην μετὰ διακοσίων κυριῶν, μεγαλοπρεπῶς ἐνδυμένων καὶ ἐφίππων, ὧν ἐκάστη συνωδεύετο ὑφ' ἐνὸς εὐγενοῦς. Ἐκ πολλῶν ἐκλέγω τὴν περιγραφὴν ἐνὸς τῶν θριάμβων τούτων. Θέλετε ἰδεῖ τί ἦσαν αἱ ὠραῖαι αὗται τελεταί, αἱ ὁποῖαι πολλάκις κατ' ἔτος ἐπανηγυρίζοντο ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς Φλωρεντίας. Ὁ ἀναγινώσκων τὰ χρονικὰ καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα βλέπει, ὅτι οἱ Ἴταλοὶ θέλουν νὰ καταστήσουν τὸν βίον πανήγυριν. Αἱ ἄλλαι φροντίδες φαίνονται εἰς αὐτοὺς ἄσκοποι καὶ μόνον σκέπτονται πῶς νὰ ἀπολαύσουν, νὰ ἀπολαύσουν εὐγενῶς, μεγαλοπρεπῶς, διὰ τῆς διανοίας, τῶν αἰσθήσεων, καὶ πρὸ πάντων τῶν ὀφθαλμῶν. Τῶντι, οὐδὲν ἄλλο ἔχουν νὰ πράξουν. Ἄγνοοῦν τὰς πολιτικὰς καὶ φιλολογικὰς ἡμῶν ἐνασχολήσεις· δὲν ἔχουν βουλὰς, συλλαλητήρια, μεγάλας ἐφημερίδας, οἱ ἐπίσημοι ἢ δυνατοὶ ἄνδρες δὲν ἀναγκάζονται νὰ καθοδηγοῦν πλῆθος κρινον καὶ ἐπικρινον, οὐδὲ νὰ συμβουλεύονται τὴν κοινὴν γνώμην, δὲν κατατρίβονται εἰς ἀγόνους συζητήσεις, δὲν δημοσιεύουν στατιστικὰς, οὐδὲ οἰκοδομοῦν ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ συμπεράσματα. Ἡ Ἰταλία κυβερνᾶται ὑπὸ τυραννίσκων, ἀρπασάντων τὴν ἐξουσίαν διὰ τῆς βίας καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου διατηρούντων αὐτήν. Ἐν ὥραις σχολῆς ἐγείρουν οἰκοδομὰς καὶ κάμνουν εἰκόνας. Οἱ πλούσιοι καὶ οἱ εὐγενεῖς θηρεύουν τὰς ἡδονὰς, ἐπιδιώκουν ὠραίας ἐρωμένας, προμηθεύονται ἀγάλματα, εἰκόνας, λαμπρὰ ἐνδύματα, τοποθετοῦν ἐμπίστους παρὰ τῷ ἡγεμόνι, ἵνα μανθάνουν τὰς ἐναντίον αὐτῶν γινομένας καταγγελίας καὶ ἂν διατρέχουν κίνδυνον ζωῆς.

Οὐδ' αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι θλίβουν ἢ ἀπασχολοῦν αὐτοὺς πλειότερον· οἱ φίλοι Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων, Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ' ἢ Λουδοβίκου τοῦ Μαύρου

δὲν κατεγίνοντο εἰς ἀποστολὰς ἱεραποστόλων, ἐπιχειρήσεις πρὸς μεταλλαγὴν τῆς πίστεως τῶν εἰδωλολατρῶν, συλλογὴν ἐράνων πρὸς διδασκαλίαν καὶ «ἠθιοποίησιν» τοῦ λαοῦ· δὲν ἦσαν τότε φιλόφρονοι ἐν Ἰταλίᾳ· ὁ Λούθηρος ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν ἔμπλεως εὐλαβείας καὶ πίστεως ἐσκανδαλίσθη καὶ ἔλεγε κατὰ τὴν ἐπάνοδον· «Οἱ Ἰταλοὶ εἶναι οἱ πλέον ἀσεβεῖς τῶν ἀνθρώπων, καταφρονοῦν τὸν ἀληθινὴν θρησκείαν, χλευάζουν ἡμᾶς τοὺς ἄλλους χριστιανούς, διότι πιστεύομεν πάντες εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν . . . Λέγουν μεταβαίνοντες εἰς τὸν ναόν· «Ὅσον ἄκολουθήσωμεν τὴν πλάνην τῶν πολλῶν». — «Ἐὰν ἠναγκαζόμεθα, λέγουν ἀκόμη, νὰ πιστεύσωμεν καθ' ὅλα εἰς τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἠθέλομεν εἶσθαι οἱ πλέον δυσδαίμονες ὄλων, στερούμενοι παντοτινὰ πάσης εὐφροσύνης. Πρέπει νὰ ὑποκρινώμεθα καὶ νὰ μὴ πιστεύωμεν πάντα». Τρώντι, ὁ λαὸς ἀπὸ συνήθειαν εἶναι εἰδωλολάτρης, οἱ δὲ εὐπαίδευτοι ἐξ ἀνατροφῆς εἶναι ἄπιστοι. «Οἱ Ἰταλοὶ, λέγει πρὸς τούτοις ὁ Λούθηρος μετὰ φρίκης, εἶναι ἐπικούρειοι ἢ δεισιδαίμονες. Ὁ λαὸς φοβεῖται μᾶλλον τὸν ἅγιον Ἀντώνιον καὶ τὸν ἅγιον Σεβαστιανὸν ἢ τὸν Χριστόν, ἕνεκα τῶν πληγῶν, τὰς ὁποίας στέλλουν. Διὰ τοῦτο, ἵνα ἐμποδίσουν τοὺς Ἰταλοὺς νὰ οὐρῶσιν εἰς τινα τόπον, εἰκονίζουσιν τὸν ἅγιον Ἀντώνιον μετὰ πυρίνης ῥομφαίας. Οὕτω ζοῦν ἐν ὑπερβαλλούσῃ δεισιδαιμονίᾳ, μὴ γινώσκοντες τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, μὴ πιστεύοντες μήτε εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκὸς μήτε εἰς τὸν αἰώνιον βίον καὶ φοβούμενοι μόνον τὰς προσκαιροὺς ποινάς». Πολλοὶ φιλόσοφοι εἶναι ἐν κρουπτῷ ἢ σχεδὸν δημοσίᾳ ἐναντίοι εἰς τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Τὸν χριστιανικὸν ἀσκητισμὸν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀπονεκρώσεως τῆς σαρκὸς ἀποτροπιάζονται πάντες. Οἱ ποιηταί, καὶ ἰδίως ὁ Ἀριόστος, Λουδοβικὸς ὁ Βενετός, ὁ Πούλτση, προσβάλλουν ὀρμητικὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ λίαν φανεροὺς κάμνουν ὑπαινιγμοὺς

κατὰ τῶν δογμάτων. Ὁ Πούλτση εἰς κωμικὸν ποίημά του προτάσσει πάσης ῥόδης, ἐν Ὁσαννά, ἐν *in principio*, ἐν ἱερὸν κείμενον τῆς λειτουργίας. Ἴνα ἐξηγήσῃ πῶς ἡ ψυχὴ δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ σῶμα, παραβάλλει αὐτὴν πρὸς τὰ γλυκίσματα, ἅτινα περιτυλίσσουν εἰς ἄρτον λευκόν, ἀκόμη θερμόν. Τί γίνεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον; Ἰνὲς πιστεύουν ὅτι θέλουν εὐρεῖ ἐκεῖ συκαλίδας, κεγχρίδας μεθ' ὅλων αὐτῶν τῶν πτερῶν, ἀπαλὰ στρώματα καὶ διὰ τοῦτο βαδίζου ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν μοναχῶν. Ἀλλά, φίλτατε φίλε, ἅμα καταβῶμεν εἰς τὴν ζοφρὰν κοιλάδα, δὲν θὰ ἀκούωμεν πλέον νὰ ψάλλουν « Ἀληλούϊα ».

Κατὰ τῆς ἡδυπαθείας καὶ τοῦ ἀθεϊσμοῦ τούτου πολὺ καταφέρονται οἱ σύγχρονοι ἠθολόγοι καὶ ἱεροκήρυκες, ὁ Βροῦτος ἐν παραδείγματι καὶ ὁ Σαβοναρόλας. Ὁ Σαβοναρόλας ἔλεγεν εἰς τοὺς Φλωρεντινοὺς· « Ὁ βίος σας εἶναι βίος χοίρων, καταδαπανώμενος ὀλόκληρος εἰς ἀναπαύσεις, λόγους γραώδεις, περιπάτους, ὄργια καὶ κώμους ». Ἄς ἀφαιρέσωμεν ἐκ τούτου ὅ,τι δέον νὰ διαγραφῇ ἐκ τοῦ λόγου ἱεροκήρυκος ἢ ἠθολόγου, φωνασκοῦντος, διὰ νὰ τύχῃ ἀκροάσεως· καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν θὰ μείνη τι τὸ ἀληθές. Ἡ βιογραφία τῶν εὐγενῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, αἱ κυνικαὶ ἢ περίεργοι τέρψεις τῶν δουκῶν τῆς Φερράρας καὶ τοῦ Μιλάνου, τὰ ἀβρὰ ἐπικούρεια δόγματα, ἡ ἀνυπόκριτος ἀκολασία τῶν Μεδίκων ἐν Φλωρεντία, ἐμφαίνουσι μέχρι τίνος βαθμοῦ ἐπεδίωκον τὰς ἡδονάς. Οἱ Μεδικοί οὗτοι ἦσαν τραπεζίται, οἵτινες διὰ τῆς πανουργίας μᾶλλον ἢ τῆς ἰσχύος κατέστησαν οἱ πρῶτοι ἄρχοντες καὶ οἱ ἀληθεῖς δεσπότες τῆς πόλεως. Περιεστοιχίζοντο ὑπὸ ποιητῶν, ζωγράφων, γλυπτῶν, σοφῶν· παρίστανον ἐν τοῖς ἀνακτόροις αὐτῶν δι' ὑποκριτῶν κυνηγέσια καὶ ἔρωτας μυθολογικούς· ἐκ τῶν ζωγραφικῶν δὲ ἔργων προετίμων κυρίως τὰς γυμνότητας τοῦ Dello καὶ τοῦ Pollajolo καὶ παρώξυνον τὴν

πρὸς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ἀρχαιότητος κλίσιν σχηματίζοντες περὶ αὐτοὺς κέντρον ἡδυπαθοῦς αἰσθηματικότητος. Διὰ τοῦτο ἦσαν λίαν ἀνεκτικοὶ πρὸς τὰς παρεκτροπὰς τῶν ζωγράφων αὐτῶν. Γινώσκετε τὴν ἱστορίαν τοῦ Fra Filippo Lippi, ἀπαγαγόντος μοναχὴν· οἱ γονεῖς παραπονοῦνται, οἱ δὲ Μέδικοι γελοῦν. Ὁ αὐτὸς Fra Filippo, παρ' αὐτοῖς ἐργαζόμενος, τόσῳ περιπαθῶς ἠγάπα τὰς ἐρωμένας αὐτοῦ, ὥστε, ὅτε ἔκλειον αὐτὸν ἐν οἰκῆματι, ἵνα ἀποπερατώσῃ ἔργον τι, ἐλάμβανε τὰς σινδόνας τῆς κλίνης καὶ μεταχειριζόμενος αὐτὰς ἀντὶ σχοινίου ἔφευγεν ἐκ τοῦ παραθύρου. Τέλος ὁ Come εἶπεν· «Ἄφετε τὴν θύραν ἀνοικτὴν· οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνθρωποι εἶναι οὐσίαι οὐράνιαι, καὶ οὐχι κτήνη ἀχθοφόρα· δὲν πρέπει οὔτε νὰ φυλακίζωμεν οὔτε νὰ στενοχωρῶμεν αὐτούς». — Ἐν Ῥώμῃ, ἔπραττον χειρότερα· παραλείπω τὰς τέρψεις Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ'. Πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ τις αὐτὰς ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τοῦ ἡμερηίου αὐτοῦ Bugckhard· ἢ λατινικὴ μόνον γλῶσσα δύναται νὰ ἐκθέσῃ πριαπισμοὺς καὶ βακχεύματα. Ὁ δὲ Λέων Γ' εἶναι ἀνὴρ φιλόκαλος, ἀγαπῶν τὴν ὡραίαν λατινικὴν καὶ τὰ ἔντεχνα ἐπιγράμματα, ἀλλὰ δὲν ἀπέσχε διὰ τοῦτο τοῦ ἀνειμένου βίου καὶ τῆς ἀκολάστου φυσικῆς εὐφροσύνης. Πέριξ αὐτοῦ ὁ Bembo, ὁ Molza, ὁ Aretino, ὁ Baraballo, ὁ Querno, πολυάριθμοι ποιηταί, μουσικοί, παράσιτοι, διάγουν ζωὴν ἠκιστα χρηστὴν καὶ συνήθως οἱ στίχοι αὐτῶν εἶναι πλέον ἢ κοῦφοι. Ἐνώπιον τοῦ καρδινάλιου Bibiena παριστάνουν κωμωδίαν, τὴν Calandra, τὴν ὁποίαν εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἐφ' οὐδενὸς θεάτρου ἠθέλον τολμήσει νὰ ἀναβιβάσουν. Αὐτὸς οὗτος τέρεται, προσφέρων εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας ἐδέσματα ἐν σχήματι πιθήκων καὶ κοράκων. Ἐχων γελωτοποιὸν μοναχὸν ἐπαίτην, τὸν Mariano, δεινὸν λαίμαργον «ἐν ἀκαρεῖ κατεσθίοντα πέρδικα βραστήν ἢ ὀπτὴν καὶ δυνάμενον, ὡς λέγουν, νὰ καταβρο-

χθίση τεσσαράκοντα ὦν καὶ εἴκοσιν ὀρνίθια». Ἄρесьκεται εἰς τὰς βαναύσους εὐθυμίας, εἰς τὰς παραδόξους καὶ βωμολόχους ἐπινοήσεις τῆς φαντασίας· αἱ ζῶνται ὄρμαι καὶ τὸ σθένος ὑπερπλεονάζουν ἐν αὐτῷ, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις· θηρεύει μετὰ πάθους, φέρων ὑποδήματα καὶ πτερνιστῆρας, τὴν ἔλαφον καὶ τὸν κάπρον, εἰς τοὺς ἀγρίους βουνοὺς τῆς Civita-Vecchia· καὶ αἱ τελεταί, τὰς ὁποίας δίδει, δὲν εἶναι ἐκκλησιαστικώτεροι τῶν ἡθῶν αὐτοῦ. Γραμματεὺς τοῦ δουκὸς τῆς Φερράρας, μάρτυς αὐτόπτης, περιγράφει ὡς ἑξῆς μίαν τῶν ἡμερησίων αὐτοῦ διασκεδάσεων. Κρίνατε ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν ἡδονῶν τούτων πρὸς τὰς ἡμετέρας, πόσον τὸ κράτος τῆς εὐπρεπείας ηὔξηθη, πόσον αἱ ἐλεύθεροι καὶ ἰσχυροὶ φυσικαὶ ὄρμαι περιορίσθησαν, πόσον ἡ ζῶνται φαντασία ὑπετάχθη εἰς τὴν καθαρὰν διάνοιαν, καὶ πόση ἀπόστασις διαχωρίζει ὑμᾶς ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ἐν μέρει ἀρχαϊκῶν, ὅλως δὲ ἡδυπαθῶν, ἀλλὰ γραφικωτάτων, ἐν τοῖς ὁποίοις ὁ πνευματικὸς βίος δὲν ἐπρώτευε τοῦ σωματικοῦ βίου.

« Ἦμην εἰς τὴν κωμῶδιαν τὴν ἐσπέραν τῆς Κυρια-
 » κῆς¹· ὁ ἐκλαμπρότατος Ῥαγκώνης² μὲ εἰσήγαγεν, ὅπου
 » ἦτο ὁ ποντίφηξ μετὰ τῶν νεαρῶν καὶ αἰδεσιμωτά-
 » των καρδινάλιων, εἰς ἀντιθάλαμον τοῦ Cibo.³ Ἦ αὐ-
 » τοῦ Ἀγιότης περιεπάτει, δεχόμενος ἐκλεκτικῶς τοὺς
 » προσερχομένους· ἀφ' οὗ δὲ συνεπληρώθη ὁ ὠρισμέ-
 » νος ἀριθμὸς, μετέβημεν ἅπαντες εἰς τὸ μέρος τῆς πα-
 » ραστάσεως τῆς κωμῶδιαι. Ὁ Ἅγιος ἡμῶν Πατὴρ ἔστη
 » εἰς τὴν θύραν, καὶ ἡσύχως εὐλογῶν ἐπέτρεπε τὴν εἰσ-
 » οδὸν εἰς ὄντινα ἤθελε. Ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὴν αἴθου-

1) Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν καλῶν τεχνῶν ὑπὸ τοῦ μαρκεσιῶν Ἰωσήφ Camproi.

2) Ἡρακλῆς Ῥαγκώνης, καρδινάλιος.

3) Ὁ καρδινάλιος Ἰννοκέντιος, υἱὸς τοῦ Franceschetto Cibo καὶ τῆς Μαγδαληνῆς τῶν Μεδίκων, ἀδελφῆς Λέοντος τοῦ Ι.

» σαν, ἔνθεν μὲν ἔβλεπε τὴν σκηνήν, ἔνθεν δὲ θέσιν ἔχου-
 » σαν βαθμίδας, ἐφ' ἧς ἴδρουτο ὁ θρόνος τοῦ ποντίφη-
 » κος, ὅστις μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν λαϊκῶν ἐκαθέσθη εἰς
 » τὴν ἔδραν αὐτοῦ, τεθειμένην πέντε βαθμίδας ὑπεράνω
 » τοῦ ἐδάφους, ἐπομένων τῶν αἰδεσιμωτάτων καὶ τῶν
 » πρέσβων, οἵτινες περιεστοίχισαν τὴν ἔδραν αὐτοῦ ἀνα-
 » λόγως τῆς τάξεως αὐτῶν· εἰσελθόντος δὲ τοῦ πλήθους,
 » περὶ τοὺς δισχιλίους, ἠχούντων τῶν μουσικῶν ὀργά-
 » νων (fifres), κατεβίβασαν τὴν αὐλαίαν, ἐφ' ἧς ἦτο ἡ
 » εἰκὼν τοῦ ἀδελφοῦ Mariano¹ μετὰ πολλῶν διαβόλων,
 » οἵτινες ἔπαιζον μετ' αὐτοῦ σκιρτῶντες ἐφ' ἐκάστου μέ-
 » ρους τῆς αὐλαίας, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ἦτο τὸ ἐξῆς
 » παπικὸν ἐπίγραμμα (bref) : « Αἱ ἰδιοτροπίαι τοῦ ἀδελ-
 » φοῦ Mariano ». Ἡ μουσικὴ ἐπαιάνιζεν, ὁ δὲ πάπας
 » διὰ τῶν διόπτρων ἐθαύμαζε τὴν σκηνήν, ἣτις ἦτο καλ-
 » λίστη, γραφεῖσα διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Ῥαφαήλ· πρά-
 » γματι ἦτο μαγευτικὴ ἄποψις διεξόδων καὶ τοποθεσιῶν,
 » αἵτινες λίαν ἐπηνέθησαν. Ἡ αὐτοῦ Ἀγιότης ἐθαύμα-
 » ζεν ἐπίσης τὸν οὐρανόν, θαυμασίως ἀπεικονιζόμενον·
 » αἱ λυχνίαι ἦσαν ἐσχηματισμέναι διὰ στοιχείων τοῦ ἀλ-
 » φαβήτου· πᾶν δὲ στοιχεῖον ὑπεβάσταζε πέντε δᾶδας,
 » λεγούσας « Leo X, Pont. Maximus ». Ὁ ἀντιπρόσω-
 » πος τοῦ πάπα (le Nonce) ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς
 » καὶ ἐξεφώνησε λογύδριον, ἔσκωψε τὸν τίτλον τῆς κωμω-
 » δίας, οἱ Suppositi, οὕτως ὥστε ὁ πάπας ἐγέλασεν ἐξ
 » ὅλης καρδίας μετὰ τῶν παρόντων (τῶν θεατῶν), καί,
 » ὡς ἤκουσα, οἱ Γάλλοι ἐσκανδαλίσθησαν ὀλίγον ἐκ τοῦ
 » ἀντικειμένου τῶν Suppositi. Ἡ κωμωδία ἐδιδάχθη
 » καλῶς· καὶ κατὰ τὸ διάλειμμα ἐκάστης πράξεως ἡ μου-

1) Ἀδελφὸς Mariano Fetti, λαϊκὸς δομινικανὸς διαδεχθεὶς τὸν Bra-
 mante, προκάτοχον τοῦ Sebastiano ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Piombo (μολύ-
 βδου), ὅστις ἦν εἰς τῶν φαιδροτέρων καὶ ἀστειοτέρων πνευμάτων τῆς αὐ-
 λῆς Λέοντος τοῦ Ι. μετὰ τοῦ Baraballo, Puerpo καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς,
 πρὸς δὲ τούτοις προστάτης καὶ φίλος τῶν καλλιτεχνῶν.

» σική ἐπαιάνιζεν, ἀποτελουμένη ἐκ συρίγγων, ἀσκῶν,
 » δύο κεράτων, ἑπταχόρδων, βαρβίτων καὶ τῆς μικρᾶς
 » πολυφώνου ἑντατοσύριγγος, δωρηθείσης τῷ πάπα ὑπὸ
 » τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἄρχοντος, τοῦ ὁποίου μακαρία ἡ
 » μνήμη· ὑπῆρχε συγχρόνως εἰς αὐλὸς καὶ μία φωνή, ἣτις
 » ἤρесе λίαν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀρμονία φωνῶν ἐλάτ-
 » τουμένη κατ' ἐμὴν γνώμην τῆς ἄλλης μουσικῆς. Τὸ τε-
 » λευταῖον διάλειμμα ἦτο ὁ *Μαυριτανικὸς Χορὸς* παρι-
 » στῶν τὸν μῦθον τῆς Γοργόνης, ὅστις ἐγένετο μὲν λίαν
 » καλῶς, ἀλλ' ὄχι καὶ μεθ' ὅσης τελειότητος εἶδον αὐτὴν
 » ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος· οὕτως ἔλη-
 » ξεν ἡ τελετή. Οἱ ἀκροαταὶ ἤρχισαν ἀναχωροῦντες, συν-
 » ωθούμενοι καὶ μετὰ τηλικαύτης βίας, ὥστε κατὰ τύχην
 » προσκρούσας εἰς μικρὸν ἐδώλιον μικροῦ ἐδέησε νὰ
 » συντρίψω τὴν κνήμην. Ὁ *Bondelmonte* ὑπέστη ὤ-
 » θησιν σφοδροτάτην ὑπὸ τινος Ἰσπανοῦ, καί, ἐνῶ ὁ
 » πρῶτος ἤρξατο γρονθοκοπῶν τὸν δεύτερον, εὖρον τρό-
 » πον νὰ διαφύγω· ἀληθῶς ἡ κνήμη μου διέτρεξε μέγαν
 » κίνδυνον· ἀλλ' ὅμως ἀπεξημιώθην ἀρκούντως διὰ με-
 » γάλῃς εὐλογίας καὶ τῆς εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς, τῆς
 » ὁποίας μὲ ἠξίωσεν ὁ Ἅγιος Πατήρ.

» Τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ἑσπέρας ταύτης ἡμέραν ἐγένε-
 » νετο ἵπποδρομία, ἣς μετέσχον οἱ Ἰσπανικοὶ ἵπτοι (*ge-
 » nels*), ὧν οἱ ἀναβάται ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν Ἐξ. *Cor-
 » per* ἦσαν ἐνδυμένοι ποικιλοτρόπως κατὰ τὸν Ἀρα-
 » βικὸν τρόπον, ἕτερος δὲ ὄμιλος, φέρων Ἰσπανικὰς στο-
 » λὰς ἐκ μεταξωτοῦ ἀλεξανδρινοῦ μεθ' ὑποβλήτου ἐκ με-
 » τάξης αἰόλου, κορδύλην καὶ διάζωμα, εἶχεν ἐπὶ κεφα-
 » λῆς τὸν *Cerapica* μετὰ πολλῶν θεραπόντων τῆς ὑπη-
 » ρεσίας. Ὁ τελευταῖος οὗτος ὄμιλος συνέκειτο ἐξ εἰκο-
 » σιν ἵππων· ὁ πάπας ἔδωκεν ἀνὰ 45 δουκάτα εἰς ἕκα-
 » στον τῶν ἱππέων καὶ ἀληθῶς ἦτο ὡραία ἡ περιβολὴ
 » τῶν δύο σωμάτων, ἔχόντων ἀκολούθους (*estaffiers*)
 » καὶ σαλπικτάς, τὰ αὐτὰ φέροντας χρώματα. Φθάσαν-

» τες εἰς τὴν πλατεῖαν, ἤρχισαν νὰ τρέχουν ἀνὰ δύο
 » πρὸς τὴν πύλην τῶν ἀνακτόρων, ὅπου ἴστατο ὁ Πάπας
 » ἐν τοῖς πλαισίοις, περαιωθέντος δὲ τοῦ δρόμου τῶν
 » δύο θιάσων, ἡ ἐταιρεία Segarica ἀπεσύρθη πρὸς τὸ
 » ἄλλο μέρος τῆς πλατείας, ἡ δὲ Cornega πρὸς τὸν ἅγ.
 » Πέτρον· ἡ Segarica λαμβάνουσα τὰς ῥάβδους προσέ-
 » βαλε τὴν Cornega, ὁμοίας ἔχουσιν ῥάβδους· ἡ Segarica
 » ἔρριψε τὰς ῥάβδους κατὰ τῆς Cornega, ἣτις
 » ἐπράξε τὸ αὐτὸ κατὰ τῆς ἀντιπάλου, ἀμφότεραι δὲ ὤρ-
 » μησαν κατ' ἀλλήλων, ὅπερ ἦν ὠραιότατον καὶ ἀκίνδυ-
 » νον θέαμα. Ἐβλεπέ τις καλλίστους ἵππους καὶ φορβά-
 » δας Ἰσπανικάς. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐγένοντο ταυρο-
 » μαχίαι· ἤμην μετὰ τοῦ ἄρχοντος M. Antoine, ὡς
 » ἔγραψα· τρεῖς ἄνθρωποι ἐφονεύθησαν καὶ πέντε ἵπποι
 » ἐτραυματίσθησαν, δύο ἔμειναν νεκροί, καὶ μεταξὺ ἄλ-
 » λων εἷς ἐκ τῶν τῆς ἐταιρείας Segarica, ὠραιότατος Ἰ-
 » σπανικὸς ἵππος, ὅστις ἔρριψε τὸν ἀναβάτην αὐτοῦ κατὰ
 » γῆς, μέγαν διατρέξαντα κίνδυνον, διότι ὁ ταῦρος ἦτον
 » ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἐὰν δὲν ἠρέθιζον τὸ ζῶον, πλήττοντες
 » αὐτὸ διὰ λογχῶν, δὲν ἠθέλεν ἀπομακρυνθῆ αὐτοῦ,
 » ἀλλ' ἠθέλε φονεῦσαι αὐτόν. Βεβαιοῦν ὅτι ὁ Πάπας
 » ἐκραύγαζε: «Ταλαίπωρε Segarica!» καὶ ὅτι ἔκλαιε
 » πολὺ. Ἦκουσα ὅτι τὴν ἐσπέραν παρέστησαν κωμωδίαν
 » τινὰ ἐνὸς μοναχοῦ . . . . καί, ἐπειδὴ δὲν ἐπροξένησε με-
 » γάλην εὐχαρίστησιν, ὁ Πάπας, ἀντὶ νὰ εἴπῃ νὰ χορεύ-
 » σουν τὸν Μαυριτανικὸν χορόν, διέταξε νὰ θέσουν τὸν
 » μοναχὸν ἐντὸς ἐνὸς ἐφαπλώματος καὶ νὰ αἰωρήσωσιν
 » αὐτόν. Οὕτω δὲ κατέπεσε πρηνῆς εἰς τὸ δάπεδον τῆς
 » σκηνῆς· εἶτα δὲ περιέκοψαν τὰς περικνημίδας καὶ ἐξή-
 » γαγον τὰ κάτω τῶν πτερνῶν· ἀλλ' ὁ καλὸς μοναχὸς ἤρ-
 » ξατο νὰ δάκνῃ ὄλαις δυνάμεσι τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐκ τῶν
 » ἵπποκόμων τούτων. Ἐξηνάγκασαν αὐτόν τέλος νὰ ἱπ-
 » πεύσῃ, διὰ δὲ τῆς χειρὸς ἐκτύπησαν αὐτόν τοσάκις ἐξ-
 » ὀπισθεν ὥστε, καθὼς μοι διηγήθησαν, ἐδέησε νὰ ἐπι-

» θέσουν πολλάς σικύας ἐπὶ τῶν ὀπισθίων μελῶν· εἶναι
 » κλινήρης καὶ πάσχων. Λέγουν ὅτι ὁ Πάπας ἔπραξεν
 » οὕτω, διδοὺς παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους μοναχοὺς,
 » ἵνα ἀποβάλουν ἐκ τῆς κεφαλῆς τὴν ἰδέαν τοῦ προσά-
 » γειν ἐν κοινῷ τὰ μοναχολόγια αὐτῶν. Ὁ ἐναέριος οὗ-
 » τος χορὸς ἐπροξένησεν αὐτῷ πολὺν γέλωτα.

» Σήμερον ἐγένετο τὸ παιγνίδιον τοῦ δακτυλιδίου
 » πρὸ τῆς πύλης τῶν ἀνακτόρων, τοῦ Πάπα παρευρισκο-
 » μένου καὶ θεωροῦντος ἐκ τῶν παραθύρων. Τὰ βρα-
 » βεῖα ἦσαν γραμμένα ἐπὶ ἀγγείων. Ἐπηκολούθησεν ὁ
 » δρόμος τῶν βουβάλων· ἦτο ἀστεῖον νὰ βλέπη τις τρέ-
 » χοντα τᾶσχημα ταῦτα ζῶα, καὶ φερόμενα ὅτε μὲν εἰς
 » τὰ ἔμπρὸς, ὅτε δὲ εἰς τὰ ὀπίσω, ἵνα φθάσουν εἰς
 » τὸ τέλος, καί, πρὶν φθάσουν εἰς αὐτό, ἀπητεῖτο πολὺς
 » χρόνος, διότι κάμνουν ἐν βῆμα εἰς τὰ ἔμπρὸς καὶ τέσ-
 » σαρα εἰς τὰ ὀπίσω, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ φθάσουν
 » εἰς τὸν σκοπὸν· τελευταῖος ἔφθασεν ὁ προηγούμενος,
 » ὥστε ἔλαβε τὸ βραβεῖον· ἦσαν δέκα τὸν ἀριθμὸν· καὶ
 » ἀληθῶς ἦτο περίφημος ἀστεῖσμός. Ἀπεσύρθη ἔπειτα
 » παρὰ τῷ Bembo· ἐλεσκέφθη τὴν Αὐτοῦ Ἀγιότητα,
 » ὅπου συνήντησα τὸν ἐπίσκοπον τῆς Bayeux· ὁ λόγος
 » περιεστράφη εἰς προσωπιδοφορίας καὶ εὐχάριστα γε-
 » γονότα.

» Ἐκ Ῥώμης σήμερον τὴν 8ην Μαρτίου MDXVIII

» τὴν 4ην ὥραν τῆς νυκτός.

Τῆς ὑμετέρας ἐκλαιπροτάτης ἐξοχότητος

ὁ θεράπων

ALPHONSE PAULZO".

Αὗται εἶναι αἱ τέρψεις τῶν ἀπόκρσεων ἐν τῇ σοβαρω-
 » τέρα καὶ εὐπρεπεστέρα αὐλῇ τῆς Ἰταλίας· βλέπει τις
 » ὡσαύτως ἐν αὐτῇ γυμνικοὺς ἀγῶνας, ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις

τῆς Ἑλλάδος χρόνους, πριάπεια, ὡς ἐν τοῖς ἵπποδρομίοις τοῦ ἀρχαίου ῥωμαϊκοῦ κράτους. Εὐμοιροῦσα φαντασίας, ἰσχυρῶς φερομένης πρὸς τὰ φυσικὰ θεάματα, πολιτισμοῦ, τιθεμένου τὴν ἡδονὴν ὡς σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, χειραφετήσεως πλήρους ἀπὸ τῶν πολιτικῶν φροντίδων, τῶν βιομηχανικῶν θορύβων, τῶν ἠθικῶν μεριμνῶν, αἱ ὁποῖαι τώρα προσηλώνουν τὰ πνεύματα πρὸς τὰ θετικὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀφηρημένας ἰδέας, οὐδόλως παράδοξον, ἂν φυλὴ εὐφυῶς πρὸς τὰς τέχνας ἔχουσα καὶ ἐξόχως μορφωμένη, ἀπεκτίησε τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, ἐπενόησε καὶ εἰς τὴν ἐντέλειαν ἤγαγε τὴν τέχνην, ἣ ὁποία παριστάνει τὰ αἰσθητὰ σχήματα. Ἡ ἀναγέννησις εἶναι ἐποχὴ μοναδική, εἰς τὸ μέσον οὔσα τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, μεταξὺ τῆς ἀνεπαρκοῦς παιδείσεως καὶ τῆς ὑπερβαλλούσης παιδείσεως, μεταξὺ τοῦ κράτους τῶν γυμνῶν ἐμφύτων ῥοπῶν καὶ τοῦ κράτους τῶν ὠρίμων ἐννοιῶν. Ὁ ἄνθρωπος παύει τότε νὰ εἶναι ζῶον βάνανσον, πολεμικόν, σαρκοφάγον, γινώσκων μόνον νὰ γυμνάξῃ τὰ μέλη αὐτοῦ· ἀκόμη δὲν εἶναι ὄλος διάνοια ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ ἢ ἐν τῇ αἰθούσῃ, γινώσκων μόνον νὰ ἐξασκῇ τὴν κρίσιν καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ. Μετέχει τῶν δύο φύσεων. Ἔχει ὄνειρα ἐντεταμένα καὶ μακρά, ὡς ὁ βάρβαρος· ἔχει πολυπραγμοσύνην ὀξεῖαν καὶ λεπτήν, ὡς ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος. Ὡς ὁ πρῶτος σκέπτεται δι' εἰκόνων, ὡς ὁ δεύτερος εὐρίσκει διακοσμήσεις. Ὡς ὁ πρῶτος διώκει τὴν αἰσθητὴν ἡδονήν, ὡς ὁ δεῖτερος διώκει πλέον τῆς ξηρᾶς ἡδονῆς. Ἔχει ὀρέξεις, ἀλλ' ἔχει καὶ δεξιότητα. Διαφερόντως φιλεῖ τὸ ἐξωτερικὸν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπαιτεῖ, ὅπως εἶναι τέλειον, καὶ τὰ καλὰ σχήματα, ἅτινα θεωρεῖ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, ἀποδιώκουν τὰς ἀορίστους εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι πλημμυροῦν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ ἱκανοποιοῦν τὰς ὑποκόφους ὁρμάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ καρδιά του εἶναι μεστή.